Exemplu: Necesitatea consultării unei ediţii critice luând ca exemplu analiza capitolelor 9-10 din *Didahia celor doisprezece apostoli.*

În introducerea care precede traducerea în româneşte a *Didahiei*, editată în primul volum al colecţiei PSB, pr. dr. Dumitru Fecioru afirmă cu privire la capitolele 9-10 din *Didahie*, care conţin trei rugăciuni euharistice, următoarele: „Euharistia este precedată de două rugăciuni de invocare: una pentru potir, alta la frângerea pâinii; după împărtăşire urmează rugăciunea de mulţumire”[215].

Într-o frază este „rezolvată” o problemă care a dat de furcă multor cercetători cunoscuţi în domeniu. Hans Lietzmann, Jean-Paul Audet, Arthur Vööbus, Johannes Betz, Ivan Karabinov, Karl Christian Felmy[216] şi nu în cele din urmă pr. prof. Petre Vintilescu sunt doar câţiva dintre cercetătorii care au dezvoltat o serie de teorii cu privire la caracterul textelor amintite, propunând diverse variante, între care se remarcă cea a ultimilor trei, care văd în capitolul 9 rânduiala unei agape, iar în capitolul 10 rânduiala euharistiei propriu-zise.

Într-o introducere ştiinţifică trebuia cel puţin remarcată problematica deschisă a acestui text. Mai mult, fraza care introduce capitolul al 10-lea este tradusă astfel: „După ce v-aţi împărtăşit, mulţumiţi aşa: [...]”[217]. Traducând astfel textul grecesc era clar trasată interpretarea dorită în sensul celor enunţate în introducere[218].

Este necesară o privire atentă asupra textului original grecesc, care arată astfel: „Μετα δε το εμπλησθηναι, ουτως ευχαριστησατε”[219]. Traducerea lui corectă este: „După ce v-aţi săturat, mulţumiţi aşa:” Recurgând la textul original, am reuşit deci să eliminăm încercarea neştiinţifică a traducătorului de a da textului sensul dorit de el[220]. Vorbind de săturare în sensul real şi propriu, este foarte greu să demonstrăm că rugăciunile din capitolul 9 se referă la euharistie, şi nu la agapă.

Astfel, numai ediţia critică ne atenţionează asupra problemelor legate de interpretarea textelor editate, punându-ne la dispoziţie variantele cele mai apropiate de original.

Dată fiind importanţa acestei colecţii, care este folosită foarte frecvent de studenţii teologi pentru elaborarea lucrărilor ştiinţifice, vom menţiona în continuare, pentru o orientare rapidă, cuprinsul volumelor publicate până în prezent:

1. Scrierile Părinţilor Apostolici
   - *Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*
   - Sfântul Clement Romanul, *Epistola către Corinteni*

[215] „Introducere” la *Învăţătura celor doisprezece apostoli*, „Scrierile Părinţilor Apostolici”, traducere de pr. dr. Dumitru Fecioru, (PSB 1), Editura IBMBOR, Bucureşti, 1995, p. 21-22.

[216] O prezentare a teoriilor acestor cercetători oferă Karl Christian FELMY, *Vom urchristlichen Herrenmahl zur Göttlichen Liturgie der Orthodoxen Kirche. Ein historischer Kommentar*, (OIKONOMIA 3...), Erlangen, 2000, p. 8-9.

[217] *Învăţătura celor doisprezece apostoli*, în *op. cit.*, p. 21-22. T... la fel a fost tradus textul şi în *Scrierile Părinţilor Apostolici*, vol. ..., traducere de pr. I. Mihălcescu, ec. Mt. Pâslaru şi ec. G. N. Niţu, Chişinău, 1927.

[218] O astfel de variantă a textului întâlnim în prelucrarea *Didahiei* din secolul al IV-lea în *Constituţiile Apostolice* VII, 26. Dar acesta este un text prelucrat de un redactor ulterior.

[219] Citat după *Zwölf-Apostel-Lehre/Apostolische Überlieferung*, übers. und eingeleitet von Georg Schöllgen, (FC 1), Herder, Freiburg, Basel, Wien, Barcelona, Rom, New York, 1991, p. 122, care reproduce textul lui W. Rordorf / A. Tuilier din SC 248.

[220] Acest lucru se întâmplă în ciuda faptului că pr. prof. Petre Vintilescu remarcase eroarea şi propusese ca traducere corectă a textului varianta propusă de noi mai sus. Cf. Pr. Petre VINTILESCU, *Istoria Liturghiei în primele trei veacuri creştine*, Editura Nemira, Bucureşti, 2001, p. 50. (Lucrarea citată de noi este reeditarea celei iniţiale apărute în anul 1930 în Bucureşti sub titlul: „Încercări de istoria Liturghiei”).

- Sfântul Clement Romanul, *Omilie, numită doua Epistolă către Corinteni*
- Barnaba, *Epistola*
- Sfântul Ignatie Teoforul, *Epistole*
- Sfântul Policarp al Smirnei, *Epistola către Filipeni*
- Herma, *Păstorul*
- *Epistola către Diognet*

2. Apologeţi de limbă greacă
   - Sfântul Iustin Martirul şi Filosoful
     - *Apologiile*
     - *Dialogul cu iudeul Tryfon*
   - Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic*
   - Atenagora Atenianul
     - *Solie în favoarea creştinilor*
     - *Despre învierea morţilor*
3. Apologeţi de limbă latină
   - Tertulian
     - *Apologeticul*
     - *Despre mărturia sufletului*
     - *Despre prescripţia ereticilor*
     - *Despre răbdare*
     - *Despre pocăinţă*
     - *Despre rugăciune*
     - *Despre suflet*
   - Minucius Felix
     - *Dialogul Octavius*
   - Sfântul Ciprian al Cartaginei
     - *Către Donatus*
     - *Despre unitatea Bisericii ecumenice*
     - *Despre rugăciunea domnească*
     - *Despre gelozie şi invidie*

4. Clement Alexandrinul
   - *Care bogat se va mântui?*
   - *Cuvânt de îndemn către elini*
   - *Pedagogul*
5. Clement Alexandrinul
   - *Stromatele*
6. Origen
   - *Lucrări exegetice la Vechiul Testament*
7. Origen
   - *Exegeze la Noul Testament*
   - *Despre rugăciune*
   - *Filocalia*
8. Origen
   - *Despre Principii*
   - *Convorbirile cu Heraclide*
   - *Exortaţie la martiriu*
9. Origen
   - *Contra lui Celsus*
10. Sfântul Grigorie Taumaturgul
    - *Discursul adresat lui Origen*
    - *Expunere de credinţă*

    Metodiu de Olimp
    - *Banchetul sau despre castitate*
    - *Aglaofon sau despre înviere*
    - *Despre liberul arbitru*
    - *Despre viaţa şi purtarea raţională*
11. Actele martirice
    - *Martiriul Sfântului Policarp, episcopul Smirnei*
    - *Martiriul Sfinţilor mucenici Iustin, Hariton, Harit, Evelpsit, Hierax, Peon şi Liberian*
    - *Martirii din Lyon*
    - *Martiriul Sfinţilor scilitani*

- *Martiriul Sfântului Apollonius*
- *Martiriul Sfintelor Perpetua şi Felicitas*
- *Martiriul Sfântului Pioniu*
- *Martiriul Sfinţilor Carp, Papil şi Agatonica*
- *Actele proconsulare ale Sfântului Ciprian Cartaginei*
- *Martiriul Sfântului Montanus, presviterul de Singidunum*
- *Martiriul Sfintelor Agapi, Irina, Hiona*
- *Martiriul Sfântului Irineu de Sirmium*
- *Actele Sfântului Euplus*
- *Martiriul Sfântului Dasius*
- *Martiriul Sfântului Alexandru Romanul*
- *Testamentul Sfinţilor şi slăviţilor patruzeci de martiri ai lui Hristos, care s-au săvârşit în Sevastia*
- *Martiriul Sfântului Emilian din Durostor*
- *Martiriul Sfântului Sava Gotul*

12. Sfântul Vasile cel Mare
    - *Despre Sfântul Duh*
    - *Corespondenţă*
13. Eusebiu de Cezareea
    - *Istoria bisericească*
    - *Martirii din Palestina*
14. Eusebiu de Cezareea
    - *Viaţa lui Constantin cel Mare*
15. Sfântul Atanasie cel Mare
    - *Cuvânt împotriva elinilor*
    - *Cuvânt despre întruparea Cuvântului*
    - *Trei cuvinte împotriva arienilor*
16. Sfântul Atanasie cel Mare
    - *Epistole*

- *Viaţa cuviosului Părintelui nostru Antonie*

17. Sfântul Vasile cel Mare
    - *Omilii la Hexaemeron*
    - *Omilii la Psalmi*
    - *Omilii şi Cuvântări*
18. Sfântul Vasile cel Mare
    - *Asceticele*
    - *Regulile morale*
    - *Regulile mari*
    - *Capitolele Regulilor mici*
    - *Constituţiile ascetice*
21. Sfântul Ioan Gură de Aur
    - *Omilii la Facere (I)*
22. Sfântul Ioan Gură de Aur
    - *Omilii la Facere (II)*
23. Sfântul Ioan Gură de Aur
    - *Omilii la Matei*
29. Sfântul Grigorie de Nyssa
    - *Despre viaţa lui Moise*
    - *Tâlcuire la Cântarea Cântărilor*
    - *Despre Fericiri*
    - *Despre Rugăciunea Domnească*
    - *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieţii) şi despre nevoinţa cea adevărată*
30. Sfântul Grigorie de Nyssa
    - *Despre facerea omului*
    - *Cuvânt apologetic la Hexaimeron*
    - *Despre Pitonisă*
    - *La titlurile Psalmilor*
    - *Omilii la Ecclesiast*
    - *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*

- *Dialogul despre suflet şi înviere*
- *Despre pruncii morţi prematur*
- *Epistola despre Sfânta Treime*
- *Despre înţelesul numelui de creştin*
- *Despre iubirea faţă de săraci şi despre fa[cerea] de bine*
- *Despre desăvârşire*

34. Sfântul Macarie Egipteanul
    - *Omilii duhovniceşti*
38. Sfântul Chiril al Alexandriei
    - *Închinarea şi slujirea în duh şi adevăr*
39. Sfântul Chiril al Alexandriei
    - *Glafire*
40. Sfântul Chiril al Alexandriei
    - *Despre Sfânta Treime*
41. Sfântul Chiril al Alexandriei
    - *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*
44. Teodoret al Cirului
    - *Istoria bisericească*
53. Sfântul Ambrozie
    - *Despre Sfintele Taine*
    - *Scrisori*
    - *Imnuri*
57. Sfântul Ioan Casian
    - *Aşezămintele mănăstireşti*
    - *Convorbiri duhovniceşti*
64. Fericitul Augustin
    - *Mărturisiri*
72. Boethius şi Salvianus
    - Boethius
        - *Articole Teologice*
        - *Mângâierile filosofiei*

    - Salvianus
        - *Despre guvernarea lui Dumnezeu*
75. Casiodor
    - *Istoria bisericească tripartită*
80. Sfântul Maxim Mărturisitorul
    - *Ambigua*
81. Sfântul Maxim Mărturisitorul
    - *Epistolele despre cele două firi în Hristos şi despre viaţa duhovnicească*
    - *Scrieri despre cele două voinţe în Hristos*

5.4. Citarea izvoarelor

În comparaţie cu literatura secundară, care cunoaşte un singur mod de citare, în cazul izvoarelor se întrebuinţează două moduri de indicare a locului de unde a fost luat textul, definite în limbaj de specialitate *citare internă* şi *citare externă*[221].

Citarea internă se bazează pe faptul că scrierile autorilor creştini antici şi medievali au fost împărţite în cărţi, formate la rândul lor din capitole împărţite în paragrafe, asemănător cărţilor din Sfânta Scriptură. Deoarece cărţile, capitolele şi paragrafele textelor au fost păstrate, în general, în mod unitar în ediţiile critice şi în traduceri (cu unele excepţii), se poate cita folosind această împărţire. Această citare este numită *citare internă*.

Dat fiind faptul că paragrafele sunt adesea cuprinzătoare şi căutarea locului citat poate necesita mult timp, iar în afară de aceasta unele texte au diferite împărţiri,

---

[221] Cf. Christoph MARKSCHIES, *Arbeitsbuch Kirchengeschichte*, p. 53.